

DOI 10.31909/26168774.2019-(43)-7
 УДК 711.55:316.75](477.74-89Ізм)"1944/1954"(045)

Олексій ІЛЬІН*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ ІЗМАЇЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ УРСР У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1944-1954 рр.)

Досліджено зміни, які відбулися в публічному просторі міст Ізмаїльської області УРСР в умовах радянської влади та відбудови в повоєнний період. Окрема увага приділена планам радянської влади щодо перебудови міст області, зокрема створенню адміністративних центрів та центральних площ як місць проведення парадів, мітингів і демонстрацій. Розглянуто практику облаштування нових типів публічних місць, спеціально сконструйованих з метою нав'язування радянської ідеології, а також розміщення в міському просторі радянських державних символів, газетних вітрин, гучномовців, плакатів тощо. Висвітлено політику радянської влади щодо перекодування символічного простору міст Ізмаїльської області як складової політики творення нової колективної ідентичності: закриття або руйнування культових споруд, перейменування вулиць і встановлення нових пам'ятників. Визначено, що переструктурування міського символічного простору мало на меті зафіксувати в масовій свідомості важливі та значущі для радянської держави події.

***Ключові слова:** публічний простір, радянська влада, Ізмаїльська область, символічний простір, повоєнний період.*

Постановка проблеми. Ізмаїльська область була відновлена у складі УРСР наприкінці серпня 1944 р. В умовах радянських перетворень міський публічний простір зазнав значних змін: стало іншим ідеологічне навантаження, почалося його пристосування до потреб влади, виникли нові публічні місця. Радянська влада намагалася виключити можливість вияву публічної політичної активності, репрезентації громадян у міському просторі, який став важливим засобом її легітимації та нав'язування комуністичної ідеології. Трансформація публічного простору в Ізмаїльській області мала свої особливості, зумовлені її прикордонним розташуванням та попереднім розвитком території області у складі Королівства Румунія. Актуальність дослідження посилюється й тим, що в умовах розвитку незалежної української держави важливе значення мають процеси трансформації радянського публічного простору, зокрема його декомунізація та деідеологізація.

Стан дослідження проблеми. Першою термін «публічний простір» почала активно використовувати американський філософ та політолог-теоретик Х. Арндт, яка тлумачила його як середовище, що є умовою для громадського та людського розвитку. Авторка виділила три феномени публічності: створення спільної реальності світу активними індивідами, відкритість публічного простору, визначення спільних правил взаємодії та позиції в ньому¹. Американський науковець З. Ніл виділяє три підходи до розуміння та вивчення публічних просторів: економіко-правовий, соціально-просторовий та політичний, кожний із яких концентрується на конкретних проблемах функціонування певного місця публічного простору². Значна увага західними науковцями була приділена

*Ільїн О. – аспірант кафедри української і всесвітньої історії та культури, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна; e-mail: IlyinOleksij@gmail.com

¹ Котуков О. (2015). Теоретичні засади формування публічного та публічно-політичного просторів. *Ефективність державного управління*. Вип. 43. С. 66.

² Neal Z. (2010). Seeking common ground: three perspectives on public space. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Urban Design and Planning*. Vol. 163, is. 2, p. 59.

дослідженню розвитку публічного простору постсоціалістичних країн³.

Як вказують вітчизняні вчені О. В. Жулькевська та М. В. Грищенко, поняття «публічний простір» у сучасній європейській традиції розглядається в декількох аспектах: як відкритий простір для відпочинку та охорони здоров'я; як простір дебатів; як відкритий простір для всіх, доступ до якого ґрунтується на соціальній свободі пересування та анонімності, вони зазначають, що публічний простір пов'язує між собою розрізнені міські осередки, виконуючи логістичну функцію, й інтегрує міське населення, забезпечуючи середовище для комунікації та взаємодії⁴.

К. Мезенцев і Н. Мезенцева виокремлюють чотири підходи до дослідження публічного простору: публічний простір, у межах якого забезпечується функціонування держави й виконання нею адміністративних функцій; публічний простір, у межах якого забезпечується економічна діяльність; публічний простір, у межах якого громади або громадські асоціації встановлюють правила участі та забезпечують взаємодію між учасниками; публічний простір для самовираження та комунікації⁵. Науковці виділяють три типи публічних просторів: площі (майдан, ринкова площа, plaza) та вулиці з тротуарами (у т.ч. проспекти, бульвари, дороги); «зелені» публічні простори – парки, бульвари, сквери, а також набережні; моли (торгово-розважальні центри)⁶. Як пише І. М. Тищенко, публічні простори надають індивідам можливість соціальної взаємодії, сприяючи соціальному й культурному розмаїттю міського життя, та разом з тим вони виступають як місце здійснення інтересів еліт, реалізуючи соціальні відносини контролю, домінування, виключення й репрезентації різних соціальних груп⁷. Важливою рисою публічного простору, на думку О. Котукова, є те, що в ньому закладено традиції попередніх поколінь і він сприяє передачі накопиченого досвіду та традицій наступним⁸.

Міський простір радянських міст розвивався у специфічних, порівняно із західноєвропейським міським простором, умовах. Радянській міській моделі, як зазначає білоруська дослідниця О. Лебедева, властиві певні особливості: просторова рівність у розподілі одиниць суспільного споживання; скорочення часу, необхідного для подолання відстані дім-робота; жорстке зонування використаних територій; раціоналізація руху транспортних потоків. О. Лебедева підкреслює, що термін «публічний простір» не зустрічався в радянському міському плануванні, адже вся територія міста вважалася публічною. Замість цього радянські архітектори застосовували такі поняття, як «вільний» або «відкритий» простір, маючи на увазі ділянки міста без будь-якої забудови. Якщо це стосувалося центральної частини міста, то вживався термін «суспільний простір», який робив акцент на важливій ролі колективізму в житті соціалістичного міста⁹. Російська дослідниця А. Желніна стверджує, що публічний простір радянських міст не репрезентував мешканців міста, а представляв владу, виступаючи як місце проведення мітингів та демонстрацій¹⁰. У свою чергу І. М. Тищенко вказує, що в Радянському Союзі домінували псевдопублічні, модерністські за своїм плануванням міські простори ідеологічного контролю, які були зарезервовані для санкціонованих владою типів

³ Hansen A. (2017). Public space in the Soviet city: A spatial perspective on mass protests in Minsk. *Nordlit*. 39, p. 33-57; Kalyukin A., Borén T., Byerley A. (2015). The second generation of post-socialist change: Gorky Park and public space in Moscow. *Urban Geography*. Vol. 36, is. 5, p. 674-695.

⁴ Жулькевська О., Грищенко М. (2012). Суспільний простір міста як об'єкт соціологічного вивчення та емпіричний референт соціальних змін. *Соціологічні студії*. Вип. 1, с. 62.

⁵ Мезенцев К., Мезенцева Н. (2017). Сучасні трансформації публічних просторів Києва: передумови, прояв та специфіка. *Часопис соціально-економічної географії*. Вип. 22, с. 40.

⁶ Там само, с. 40.

⁷ Тищенко І. М. (2015). Міський публічний простір: підходи до визначення. *Магістеріум. Культурологія*. Вип. 59, с. 27, 32.

⁸ Котуков О. (2015). Вказ. праця, с. 71.

⁹ Лебедева Е. В. (2016). Трансформація публічного пространства постсоветских городов. *Социология: научно-теоретический журнал*. Вып. 4, с. 110.

¹⁰ Zhelnina A. (2013). Learning to Use «Public Space»: Urban Space in Post-Soviet St. Petersburg. *The Open Urban Studies Journal*. Vol. 6, p. 31.

громадської активності (концертів, офіційних свят, провладних демонстрацій та мітингів, ярмарків тощо)¹¹.

Проблема трансформації публічних просторів радянських міст у сучасному вітчизняному історичному дискурсі є доволі актуальною. Значна увага українськими науковцями була приділена проблемам формування радянського міського простору в 1920-1930-х рр.¹², містобудівної практики України у післявоєнні роки¹³ та повоєнному розвитку міського простору Києва, Львова, Дніпра та інших українських міст¹⁴.

Вивчення повоєнного розвитку міст Ізмаїльської області УРСР розпочалося в радянський період А. Д. Бачинським¹⁵. Окремі аспекти післявоєнної відбудови міст області були розкриті в 26-ому томі «Історії міст і сіл Української РСР»¹⁶. Історики Л. Ф. Циганенко, В. В. Дроздов та А. О. Дорошева в монографії «Вулиці Ізмаїла: історія та сучасність»¹⁷ проаналізували зміни в символічному просторі Ізмаїла в повоєнний період, зокрема, в назвах вулиць. Проте, означена проблема так і не стала предметом комплексного дослідження в сучасній вітчизняній історіографії.

Метою статті є вивчення змін, які відбулися в міському публічному просторі Ізмаїльської області УРСР у 1944-1954 рр., що були наслідком повоєнної відбудови, з одного боку, та радянзації – з іншого.

Виклад основного матеріалу. Відразу після відновлення Ізмаїльської області радянська влада почала цілеспрямовану трансформацію міського публічного простору, що виражалося в розбудові адміністративних центрів, створенні нових публічних місць, наступі на релігійні символи та його ідеологізації. Наміри радянської влади щодо розвитку міст області були викладені в генеральних планах міст, розроблених у 1946-1947 рр. Згідно з ними передбачалося впорядкування міського простору, а саме: часткове перепланування вулиць, подальший розвиток міської забудови, впорядкування житлових та промислових зон, а також конкретні кроки щодо їх благоустрою та розвитку соціальної інфраструктури. Окрема увага приділялася розвитку публічного простору: було заплановане створення центральних площ, проспектів та бульварів, парків культури та відпочинку, зелених зон тощо¹⁸. Однак реальні умови повоєнного періоду не дозволили втілити в життя більшу частину із запланованого.

Створення адміністративного центру було одним із головних елементів радянзації публічного простору й передбачалося в кожному місті¹⁹. Так, у Кілії головна площа мала

¹¹ Тищенко І. М. (2015). Вказ. праця, с. 32.

¹² Борисенко М. (2009). Архітектурний ландшафт міст Радянської України (1920-1939 рр.). *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 30, с. 7-13; Ткаченко В. Г. (2006). «Міста-сади»: перспективи та реальність (будівництво та реконструкція промислових міст України в 1920-1930-і роки). *Культура народів Причорномор'я*. Вип. 95, с. 36-40.

¹³ Лінда С. М. (2010). Пошук образу нового міста: історизм у містобудівній практиці України повоєнного часу. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Вип. 23, с. 18-26.

¹⁴ Мезенцев К., Мезенцева Н. (2011). Вказ. праця; Мезенцева Н., Бура Т. (2017). «Старі» та «нові» публічні простори Києва: конфлікт чи взаємодоповнення? *Урбаністичні студії: сучасний стан і перспективи розвитку. Всеукраїнська науково-практична конференція*. Т. 1. Вип. 3. С. 168-177; Дяк С. (2008). Творення образу Львова як регіонального центру Західної України: радянський проект та його урбаністичне втілення. *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник*. Вип. 9:10. С. 75-86; Злобіна Т. Г. (2007). Радянський проект організації культурного простору та його роль в створенні «радянської» ідентичності (приклад Львова 50-х – 80-х рр. ХХ ст.). *Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. пр.* Вип. 60. С. 170-179; Міхно Н. К. (2017). Семантика «радянського/пострадянського/українського» в просторі сучасного українського міста: досвід ментального картографування. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Т. 39. С. 188-193.

¹⁵ Бачинский А. (1984). *В семье советской: Социалистическое строительство в Придунайских землях УССР*. Киев; Одесса : Вища школа. 172 с.

¹⁶ Гладка Л. В. (1969). *Історія міст і сіл Української РСР : Т. 26: Одеська область*. К. : Голов. ред. УРЕ АН УРСР. 909 с.

¹⁷ Цыганенко Л., Дроздов В., Дорошева А. (2017). *Улицы Измаила : история и современность : Научно-информационный справочник*. Харьков : ООО «Диса плюс». С. 264.

¹⁸ Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА), ф. Р-419, оп. 1, спр. 16, арк. 14зв-25.

¹⁹ КУІА, ф. Р-625, оп. 1, спр. 4, арк. 109-109зв, 130, 136зв-137, 213зв.

стати адміністративним, транспортним та геометричним центром міста, слугувати місцем організації та проведення революційних свят, парадів, демонстрацій тощо²⁰. Єдиним містом, яке в повоєнний період мало чітко виражений адміністративний центр, був Ізмаїл. Центральною вулицею міста, призначеною для масових парадів і маніфестацій, був проспект Суворова, на якому були розміщені державні та культурні установи. В цілому, «головна вулиця», як пише С. М. Лінда, була «звичайним типом символу-домінанти у містобудуванні повоєнних років»²¹. Центр міста маркувався в районі будівлі міського виконавчого комітету та міського комітету КП(б)У з площею напроти.

Відповідно до схем генерального планування міст Ізмаїльської області, передбачалося спорудження головних адміністративних будівель, проте у перші повоєнні роки темпи капітального будівництва в містах області були низькими. Головний акцент був зроблений на розвитку міської комунальної інфраструктури, відновленні пошкодженого житла та будівництві помешкань для промислових підприємств. Так, згідно з пояснювальними записками та довідками щодо стану капітального будівництва в області за 1945-1949 рр., адміністративне будівництво відбувалося низькими темпами та зі значними затримками²².

Розбудова парків культури та відпочинку передбачалася в кожному місті, а їх створення почалося на початку 50-х рр. ХХ ст. Так, 1 серпня 1951 р. було затверджено розпорядження Ізмаїльського облвиконкому щодо організації парку культури та відпочинку в Ізмаїлі, а на території парку – стадіону²³.

З метою проведення «культурно-просвітницької» та «масово-політичної» роботи серед населення радянська влада цілеспрямовано конструювала специфічні публічні місця. Такими місцями стали клуби, бібліотеки, хати-читальні, червоні кутки, будинки селянина тощо. Найбільш ідеологізованим публічним простором були червоні кутки та червоні кімнати. Так, в Ізмаїлі у повоєнний період вони створювалися при квартальних комітетах та стали центрами проведення ідеологічної роботи з міським населенням²⁴. У них були розміщені газети, лозунги, журнали та плакати, проводилися зібрання тощо. «Будинки селянина» були організовані в містах і районних центрах відповідно до рішення Ізмаїльського облвиконкому № 177 від 27 листопада 1944 р. Вони були призначені для короткочасного проживання селян, але в той же час «будинки селянина» повинні були містити установку для прийому передач радіомовлення («радіоточку»), лекційну залу, червоний куток-бібліотеку, місце для перегляду фільмів²⁵. Для демонстрації досягнень радянської влади створювалися «взірцеві», «показові» організації²⁶. Так, відповідно до рішення № 735 Ізмаїльського облвиконкому від 17 грудня 1945 р., в Ізмаїлі, Білгород-Дністровському та Болграді було наказано відкрити «взірцеві» чайні²⁷, а пізніше – також у Кілії та Рені. Вони забезпечувалися газетами, радіоприймачами та патефонами. При цьому ціни в них на 10-20% були нижчими, а заробітна плата працівників – вищою від установлених норм²⁸. Після завершення війни єврейське кладовище, яке розташовувалося в Ізмаїлі, було ліквідоване, а на його місці було споруджено Виставку досягнень народного господарства (ВДНГ) обласного масштабу²⁹.

²⁰ КУІА, ф. Р-625, оп. 1, спр. 4, арк. 109зв.

²¹ Лінда, С. М. (2010). Вказ. праця, с. 218.

²² КУІА, ф. Р-408, оп. 1, спр. 219, арк. 1-5; КУІА, ф. Р-408, оп. 1, спр. 232, арк. 1-12; КУІА, ф. Р-408, оп. 1, спр. 237, арк. 14; КУІА, ф. Р-408, оп. 1, спр. 245, арк. 43.

²³ КУІА, ф. Р-625, оп. 1, спр. 157, арк. 52.

²⁴ Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф. П-4980, оп. 1, спр. 38, арк. 19.

²⁵ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 43, арк. 255.

²⁶ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 44, арк. 174-175; Архівний відділ Ізмаїльської міської ради (далі – АВІМР), ф. 56, оп. 2, спр. 9, арк. 54-55.

²⁷ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 75, арк. 262; КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 104, арк. 158.

²⁸ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 104, арк. 168-160.

²⁹ Цыганенко Л., Дроздов В., Дорошева А. Вказ. прац. С. 48.

Важливою частиною радянської політики щодо реструктуризації міського публічного простору став наступ на головні символи дорадянського періоду – церкви, синагоги, костьоли. Після входження Ізмаїльської області до УРСР будівництво нових храмів було припинено, частина старих була або зруйнована, або закрита. Наприклад, в Ізмаїлі в 1944-1945 рр. Ізмаїльським облвиконкомом було вирішено в будівлі костюлу відкрити клуб молоді та спортивну залу³⁰, в приміщенні грецької Благовіщенської церкви – клуб, у будівлі синагоги – гімнастичну залу³¹. В 1945 р. була розібрана портова церква святого Миколая Чудотворця³² та зруйнована церква Св. Дмитрія, яка знаходилася в аварійному стані³³. В Білгород-Дністровському було ухвалено розібрати молитовну будівлю, яка була приписана до церкви Іоанна Предтечі³⁴. В церкві Успіння Божої Матері в Кілії в 1945 р. була створена конюшня, а пізніше – дров'яний склад. Крім того, будівля колишньої синагоги була передана для організації театру.

Деякі культові споруди розглядалася владою не як духовно-релігійні центри, а як історико-архітектурні пам'ятки³⁵. В 1946 р. для внесення до Списку пам'яток архітектури союзного значення було запропоновано: в Ізмаїлі – Покровський собор та Мечеть (Хрестовоздвиженську церкву), в Кілії – Миколаївську та Успенську військово-морську церкви, в Болграді – Преображенський собор та Митрофанівську церкву, фортецю в Білгород-Дністровському. До Списку пам'яток республіканського значення було запропоновано Вірменську й Грецьку церкви та скіфську могилу в Білгород-Дністровському, пам'ятник загиблим російським воїнам під час війни 1878-1879 рр. в Рені. Пам'ятками місцевого значення в Ізмаїлі були Миколаївська, Дмитрівська, старообрядницька Нікольська, Грецька та старообрядницька Хрестовоздвиженська церкви, а також Успенська та Миколаївська церкви в районі фортеці, в Кілії – Покровський собор, у Болграді – Миколаївська церква та у Вилковому – старообрядницька Різвяна церква й пам'ятник О. В. Суворову³⁶.

Одним із головних напрямів радянської ідеологізації публічного простору міст Ізмаїльської області. Як пише В. Середа, різні моделі минулого «вписувалися» в міський простір за допомогою таких маркерів, як назви вулиць, пам'яток, меморіальних таблиць, музеїв, архівів, ЗМІ тощо³⁷. Крім них, широко використовувалися ідеологічні знаки: плакати, гасла, державні символи СРСР, зображення лідерів комуністичної партії.

Найважливішим інструментом перекодування символічного простору міст стало перейменування вулиць. Одразу після відновлення Ізмаїльської області в серпні 1944 р. нові найменування отримали вулиці міст, названі на честь румунських державних діячів, письменників та християнських святих. У кожному місті з'явилися вулиці, які носили ідеологічно-забарвлені назви, наприклад, у Білгород-Дністровському – Кіровський провулок, вул. Чкалова, Комсомольська; в Кілії – вул. Першотравнева та Колгоспна; в Рені – вул. Паризької комуни³⁸. На початку 50-х рр. відбувся ще один етап перейменування. Так, рішенням Ізмаїльського міськвиконкому від 19 червня 1950 р.

³⁰ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 43, арк. 227.

³¹ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 72, арк. 120, 138.

³² Стрепетова С. (2002). Храмы разрушенные, но не забытые. Часовня святого Николая Чудотворца. *Церковная история и культура в возрождении Придунавья: материалы краеведческой научно-практической конференции (октябрь 2002 г.)*. С. 88.

³³ КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 46, арк. 2-4.

³⁴ КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 46, арк. 6.

³⁵ Михайлуца М. (2010). Матеріальні втрати церковних святинь на Ізмаїльщині (1941-1945 рр.). *Сумський історико-архівний журнал*. Вип. X-XI. С. 14.

³⁶ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 148, арк. 90-96.

³⁷ Середа В. (2008). Місто як lieu de memoire: спільна чи поділена пам'ять? Приклад Львова. *Вісник Львівського університету*. Вип. 2. С. 75.

³⁸ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 163, арк. 38-41, 46-47.

змінити свою назву 34 вулиці міста, половина з яких мали ідеологічне навантаження: Радянська, Жовтнева, Держинського, Карла Маркса тощо³⁹.

Ідеологізація публічного простору передбачала як усунення знаків колишньої румунської присутності на території Ізмаїльської області, так і встановлення нових, як правило, ідеологічного спрямування. Так, «очищенням» міських будівель від німецько-румунських написів, вивісок, гасел, назв, плакатів у Болградському районі займалася бригада з комсомольців. Вони також мали оформити місто політичними гаслами та закличками до населення⁴⁰. На державних установах розміщувалися радянські символи. Наприклад, на будівлі Обласного управління НКВС в Ізмаїлі знаходилися радянський герб та зірка. Навіть при проектуванні та будівництві житлових будівель зверталася увага на їх зовнішній вигляд: вони мали мати «ідеологічне навантаження». Так, проекти фасадів індивідуальних котеджів в Ізмаїлі для Радянського Дунайського Пароплавства були піддані критиці через «відсутність ідейної спрямованості» та тому, що такі рішення «характерні для буржуазної провінції»⁴¹. На місці пам'ятника румунському королю Фердинанду, який ще в 1944 р. було вивезено до Румунії, було встановлено пам'ятник О. В. Суворову. Також в Ізмаїлі з'явилися нові пам'ятники: композиційна група Сталін-Горький, яка розташовувалася в міському парку біля Свято-Покровського собору, пам'ятник Й. В. Сталіну на проспекті Суворова, садово-паркова скульптура «Ленін та діти» біля входу до Ізмаїльського педагогічного інституту⁴². В Татарбунарах було заплановано відкрити меморіал борцям-революціонерам⁴³.

Перемога СРСР у війні призвела до створення фундаментального міфу про «вирішальну роль комунізму в перемозі над фашизмом під час Великої Вітчизняної війни»⁴⁴. Символи, які б відображали та закріплювали цей міф у масовій свідомості, з'явилися й у радянському міському просторі Ізмаїльської області. 23 травня 1950 р. на засіданні Ізмаїльського виконкому було вирішено провести перезаховання воїнів, які загинули в період радянсько-німецької війни, в одній братській могилі на Центральній площі міста, що стало його важливим меморіальним символом⁴⁵. В Білгород-Дністровському на місці Гостинної площі було відкрито парк Перемоги, на центральній алеї якого встановлено обеліск на честь героїв Великої Вітчизняної війни, а біля входу – пам'ятник Леніну та Сталіну. З квіток на клумбі створювалися композиції у вигляді ордена Перемоги або різноманітних лозунгів⁴⁶.

Ще одним із напрямів ідеологізації публічного простору стало розміщення в ньому радянських державних та комуністичних знаків. На вулицях розташовувалися газетні вітрини, гучномовці, плакати тощо. Відповідно до рішення Ізмаїльського облвиконкому № 159 від 27 листопада 1944 р., в містах та районах області мало бути встановлено 750 вітрин⁴⁷. На державні свята магазини, ресторани, їдальні, чайні, буфети прикрашалися лозунгами, портретами вождів, прапорцями, квітами тощо⁴⁸. В публічних місцях споруджувалися дошки пошани, на яких містилася інформація про кращих робітників. Так, 25 лютого 1946 р. Ізмаїльський облвиконком з метою відзначення передовиків соціалістичних змагань затвердив рішення щодо встановлення в Ізмаїлі обласної дошки

³⁹ Цыганенко Л., Дроздов В., Дорошева А. Вказ. праця. С. 46.

⁴⁰ Бачинский А., Хливненко И. (1968). *Советский Придунайский край (1940-1945 гг.): документы и материалы*. Одесса : Маяк. С. 258.

⁴¹ КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 9, арк. 32зв.

⁴² Цыганенко Л., Дроздов В., Дорошева А. Вказ. праця. С. 46.

⁴³ КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 3, арк. 12.

⁴⁴ Кисла Ю. О. (2008). Українська історична пам'ять: конструювання загальнорадянської ідентичності в УРСР у сталінський період. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 78. С. 37.

⁴⁵ АВІМР, ф. 56, оп. 2, спр. 6, арк. 28-29.

⁴⁶ Воротнюк В. (2016). Парки Аккермана (Белгорода-Днестровского). URL: <https://akkerman.com.ua/parki-akkermana-belgoroda-dnestrovskogo-park-pobedy/>

⁴⁷ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 43, арк. 239.

⁴⁸ КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 43, арк. 132-133.

пошани⁴⁹. Разом з цим, як вказує Н. К. Міхно, в радянських містах суттєво зменшилися знаки комерційно-споживчої сфери, які були представлені лише у вигляді назв магазинів⁵⁰.

Висновки. Внаслідок цілеспрямованої трансформації публічного простору та ідеологізації символічного простору міста Ізмаїльської області змінили свій культурний вигляд і перетворилися на знаряддя насадження комуністичної ідеології. Ці зміни, передусім, виявилися в конструюванні нових адміністративних центрів та специфічних публічних місць, перейменуванні вулиць, установах нових пам'яток, розміщенні агітаційних матеріалів і радянських державних символів та, одночасно, очищенні від символіки румунського політичного режиму й нищенні або закритті церковних будівель.

Література:

- Архівний відділ Ізмаїльської міської ради (далі – АВІМР), ф. 56, оп. 2, спр. 6, 86 арк.
 АВІМР, ф. 56, оп. 2, спр. 9, 184 арк.
- Бачинский, А. (1984). *В семье советской: Социалистическое строительство в Придунайских землях УССР*. Киев; Одесса : Вища школа, 172 с.
- Бачинский, А., сост., Хливненко, И., отв. ред. и др. (1968). *Советский Придунайский край (1940-1945 гг.): документы и материалы*. Одесса : Маяк, 407 с.
- Борисенко, М. (2009). Архітектурний ландшафт міст Радянської України (1920-1939 рр.). *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 30, с. 7-13.
- Воротнюк, В. (2016). Парки Аккермана (Белгорода-Днестровского). URL: <https://akkerman.com.ua/parki-akkermana-belgoroda-dnestrovskogo-park-pobedy/>
- Гладка, Л. В., голова ред. кол. та ін. (1969). *Історія міст і сіл Української РСР : Т. 26 : Одеська область*. К. : Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 909 с.
- Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф. П-4980, оп. 1, спр. 38, 49 арк.
 ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 104, 156 арк.
- Дяк, С. (2008). Творення образу Львова як регіонального центру Західної України: радянський проект та його урбаністичне втілення. *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник*. Вип. 9:10, с. 75-86.
- Жулькевська, О. & Грищенко, М. (2012). Суспільний простір міста як об'єкт соціологічного вивчення та емпіричний референт соціальних змін. *Соціологічні студії*. Вип. 1, с. 61-66.
- Злобіна, Т. Г. (2007). Радянський проект організації культурного простору та його роль в створенні «радянської» ідентичності (приклад Львова 50-х – 80-х рр. ХХ ст.). *Мультиверсум. Філософський альманах : Зб. наук. пр.* Вип. 60, с. 170-179.
- Кисла, Ю. О. (2008). Українська історична пам'ять: конструювання загальнорадянської ідентичності в УРСР у сталінський період. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 78, с. 34-39.
- Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА), ф. Р-408, оп. 1, спр. 219, 27 арк.
 КУІА, ф. Р-408, оп. 1, спр. 232, 62 арк.
 КУІА, ф. Р-408, оп. 1, спр. 237, 154 арк.
 КУІА, ф. Р-408, оп. 1, спр. 245, 214 арк.
 КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 3, 16 арк.
 КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 9, 37 арк.
 КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 16, 68 арк.
 КУІА, ф. Р-419, оп. 1, спр. 46, 18 арк.
 КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 43, 379 арк.

⁴⁹ ДАОО, ф. П-4980, оп. 1, спр. 104, арк. 156.

⁵⁰ Міхно Н. К. (2017). Вказ праця. С. 192.

КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 44, 274 арк.
КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 72, 358 арк.
КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 75, 335 арк.
КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 104, 338 арк.
КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 148, 319 арк.
КУІА, ф. Р-470, оп. 1, спр. 163, 199 арк.
КУІА, ф. Р-625, оп. 1, спр. 4, 259 арк.
КУІА, ф. Р-625, оп. 1, спр. 157, 56 арк.

Котуков, О. (2015). Теоретичні засади формування публічного та публічно-політичного просторів. *Ефективність державного управління*. Вип. 43, с. 65-73.

Лебедева, Е. В. (2016). Трансформація публічного простору постсоветских городов. *Социология: научно-теоретический журнал*. Вип. 4, с. 107-115.

Лінда, С. М. (2010). Пошук образу нового міста: історизм у містобудівній практиці України повоєнного часу. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Вип. 23, с. 216-223.

Мезенцев, К. & Мезенцева, Н. (2017). Сучасні трансформації публічних просторів Києва: передумови, прояв та специфіка. *Часопис соціально-економічної географії*. Вип. 22, с. 39-46.

Мезенцева, Н. & Бура, Т. (2017). «Старі» та «нові» публічні простори Києва: конфлікт чи взаємодоповнення? *Урбаністичні студії*. Т. 1, Вип. 3, с. 168-177.

Михайлуца, М. (2010). Матеріальні втрати церковних святинь на Ізмаїльщині (1941-1945 рр.). *Сумський історико-архівний журнал*. Вип. X-XI, с. 14-18.

Міхно, Н. К. (2017). Семантика «радянського/пострадянського/українського» в просторі сучасного українського міста: досвід ментального картографування. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Т. 39, с. 188-193.

Середа, В. (2008). Місто як lieu de memoire: спільна чи поділена пам'ять? Приклад Львова. *Вісник Львівського університету*. Вип. 2, с. 73-99.

Стрепетова, С. (2002). Храмы разрушенные, но не забытые. Часовня святого Николая Чудотворца. *Церковная история и культура в возрождении Придунавья: материалы краеведческой научно-практической конференции (октябрь 2002 г.)*. Ізмаїл.

Ткаченко, В. Г. (2006). «Міста-сади»: перспективи та реальність (будівництво та реконструкція промислових міст України в 1920-1930-і роки). *Культура народів Причорномор'я*. Вип. 95, с. 36-40.

Тищенко, І. (2015). Міський публічний простір: підходи до визначення. *Магістеріум. Культурологія*. Вип. 59, с. 26-33.

Цыганенко, Л., Дроздов, В., Дорошева, А. (2017). Улицы Измаила: история и современность: *Научно-информационный справочник*. Харків : ООО «Диса плюс», с. 264.

Hansen, A. (2017). Public space in the Soviet city: A spatial perspective on mass protests in Minsk. *Nordlit*. 39, p. 33-57.

Kalyukin, A., Borén, T., Byerley, A. (2015). The second generation of post-socialist change: Gorky Park and public space in Moscow. *Urban Geography*. Vol. 36, is. 5, p. 674-695.

Neal, Z. (2010). Seeking common ground: three perspectives on public space. *Urban Design and Planning*. Vol. 163, is. 2, p. 59-66.

Zhel'nina, A. (2013). Learning to Use «Public Space»: Urban Space in Post-Soviet St. Petersburg. *The Open Urban Studies Journal*. Vol. 6, p. 57-64.

References:

Arkhivnyi viddil Izmailskoi miskoi rady (dali – AVIMR), f. 56, op. 2, spr. 6, 86 ark. [in Russian].

AVIMR, f. 56, op. 2, spr. 9, 184 ark. [in Russian].

Bachinskiy, A. (1984). *V sem'ye sovetskoy: Sotsialisticheskoye stroitel'stvo v Pridunayskikh zemlyakh USSR* [In the Soviet Family : Socialist building in the Danube Region of the Ukrainian SSR]. Kiyev; Odessa : Vishcha shkola. 172 p. [in Russian].

Bachinskiy, A., red., KHlivnenko, I., ed. (1968). *Sovetskiy Pridunayskiy kray (1940-1945 gg.) : dokumenty i materialy* [The Soviet Danube Lands (1940-1945) : Documents and Materials]. Odessa : Mayak. 407 p. [in Russian].

Borysenko, M. (2009). Arkhitekturnyi landshaft mist radianskoi Ukrainy (1920-1939 rr.) [Architectural landscape of the city Soviet Ukraine (1920-1939 years)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy* [Ethnic history of European nations]. Vol. 30, p. 7-13 [in Ukrainian].

Derzhavnyi arkhiv odeskoi oblasti (dali – DAOO), f. P-4980, op. 1, spr. 38, 49 ark. [in Russian].

DAOO, f. P-4980, op. 1, spr. 104, 156 ark. [in Russian].

Diak, S. (2008). Tvorennia obrazu Lvova yak rehionalnoho tsentru Zakhidnoi Ukrainy : radianskiy proekt ta yoho urbanistychne vtillennia [The Creation of the Image of Lviv as a Regional Center of Western Ukraine : The Soviet Project and Its Urban Realization]. *Skhid-Zakhid : Istoryko-kulturolohichniy zbirnyk* [East-West: Historical and Cultural Collection]. Vol. 9:10, p. 75-86 [in Ukrainian].

Hansen, A. (2017). Public space in the Soviet city : A spatial perspective on mass protests in Minsk. *Nordlit*. 39, p. 33-57.

Hladka, L. V., chief ed. (1969). *Istoriia mist i sil Ukrainiskoi RSR* [The History of Cities and Villages of the Ukrainian SSR] : Vol. 26 : *Odeska oblast* [Odessa region], K. : Holov. red. URE AN URSR. 909 p. [in Ukrainian].

Kalyukin, A., Borén, T., Byerley, A. (2015). The second generation of post-socialist change : Gorky Park and public space in Moscow. *Urban Geography*. Vol. 36, is. 5, p. 674-695.

Komunalna ustanova «Izmail'skiy arkhiv» (dali – KUIA), f. R-408, op. 1, spr. 219, 27 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-408, op. 1, spr. 232, 62 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-408, op. 1, spr. 237, 154 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-408, op. 1, spr. 245, 214 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-419, op. 1, spr. 3, 16 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-419, op. 1, spr. 9, 37 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-419, op. 1, spr. 16, 68 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-419, op. 1, spr. 46, 18 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-470, op. 1, spr. 43, 379 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-470, op. 1, spr. 44, 274 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-470, op. 1, spr. 72, 358 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-470, op. 1, spr. 75, 336 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-470, op. 1, spr. 104, 338 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-470, op. 1, spr. 148, 319 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-470, op. 1, spr. 163, 199 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-625, op. 1, spr. 157, 259 ark. [in Russian].

KUIA, f. R-625, op. 1, spr. 4, 56 ark. [in Russian].

Kotukov, O. (2015). Teoretychni Zasady formuvannia publichnoho ta publichno-politychnoho prostoriv [Theoretical Foundations of Formation of Public and Public-Political Spaces]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia* [Efficiency of Public Administration]. Vol. 43, p. 65-73 [in Ukrainian].

Kysla, Yu. O. (2008). Ukrainska istorychna pamiat : konstruiuvannia zahalnoradianskoi identychnosti v URSR u stalinskiy period [Ukrainian Historical Memory : Construction of Soviet Identity in the Ukrainian Republic in the Stalinist Period]. *Naukovi zapysky NaUKMA* [Scientific Papers NaUKMA]. Vol. 78, p. 34-39 [in Ukrainian].

Lebedeva, E. V. (2016). Transformatsiya publichnogo prostranstva postsovetskikh gorodov [Transformation of Public Space in Post-Soviet Cities]. *Sotsiologiya : nauchno-teoreticheskiy zhurnal* [Sociology : Scientific-Theoretical Journal]. Vol. 4, p. 107-115 [in Russian].

Linda, S. M. (2010). Poshuk obrazu novoho mista : istoryzm u mistobudivnii praktytsi Ukrainy povoiennoho chasu [Searching for the New Image of the City : Historicism in the Urban Development of Ukraine in the Postwar Period]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia* [Modern Problems of Architecture and Urban Development]. Vol. 23, p. c. 216-223 [in Ukrainian].

Mezentsev, K. & Mezentseva, N. (2017). Suchasni transformatsii publichnykh prostoriv Kyieva : peredumovy proiav ta spetsyfika [Modern transformations of Kyiv's public spaces : Preconditions, Manifestation and Specifics]. *Chasopys Sotsialno-Ekonomichnoi Heohrafii* [Journal of Human Geography]. Vol. 22, p. 39-46 [in Ukrainian].

Mezentseva, N. & Bura, T. (2017). «Stari» ta «novi» publichni prostory Kyieva: konflikt chy vzaiemodopovnennia? [«Old» and «New» Kyiv Public Spaces : Conflict or Cooperation?] *Urbanistychni studii* [Urban Studies]. Vol. 3, p. 168-177 [in Ukrainian].

Mikhno, N. K. (2017). Semantyka «radianskoho/postradianskoho/ukrainskoho» v prostori suchasnoho ukrainskoho mista : dosvid mentalnogo kartohrafuvannia [Semantics of «Soviet/Post-Soviet/Ukrainian» in Space of Modern Ukrainian City : Experience of Mental Mapping]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina* [Herald of Kharkiv National University. V. N. Karazin]. Vol. 39, p. 188-193 [in Ukrainian].

Mykhailutsa, M. (2010). Materialni vtraty tserkovnykh sviatyn na Izmailshchyni (1941-1945 rr.) [Loss of Property of Church Treasure in Izmayil Region (1941-1945)]. *Sumskiy istoryko-arkhivnyi zhurnal* [Sumy Historical and Archival Journal]. Vol. X-XI, p. 14-18 [in Ukrainian].

Neal, Z. (2010). Seeking common ground : three perspectives on public space. *Urban Design and Planning*. Vol. 163, is. 2, p. 59-66.

Sereda, V. (2008). Misto yak lieu de memoire : spilna chy podilena pamiat? Pryklad Lvova [City as Lieu de Mémoire : Common or Segregated Memory?]. *Visnyk Lvivskoho universytetu* [Visnykof the Lviv University]. Vol. 2, p. 73-99 [in Ukrainian].

Strepetova, S. (2002). KHramy razrushennyye, no ne zabytyye. CHasovnyia sviatogo Nikolaya CHudotvortsia [The Temple are Destroyed, but not Forgotten. Chapel of St. Nicholas the Wonderworker]. *TSerkovnaya istoriya i kul'tura v vozrozhdenii Pridunav'ya : materialy krayevedcheskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (oktyabr' 2002 g.)* [Church History and Culture in the Rebirth of the Danube Region : Materials of the Local History Scientific-Practical Conference (October, 2002)]. Izmail [in Russian].

Tkachenko, V. H. (2006). «Mista-Sady» : perspektyvy ta realnist (budivnytstvo ta rekonstruktsiia promyslovykh mist Ukrainy v 1920-1930-i roky) [«City-gardens» : Prospects and Reality (Construction and Reconstruction of Industrial Cities in Ukraine in 1920-1930s)]. *Kultura Narodov Prychernomoria* [Culture of the Peoples of the Black Sea Region]. Vol. 95, p. 36-40 [in Ukrainian].

Tsyganenko, L., Drozdov, V. & Dorosheva, A. (2017). *Ulitsy Izmaila : istoriya i sovremennost' : Nauchno-informatsionnyy spravochnik* [The Streets of Ishmael : History and Modernity : Scientific and Information Guide]. KHar'kov : OOO «Disa plyus». 264 p. [in Russian].

Tyshchenko, I. (2015). Miskyi publichnyi prostir : pidkhody do vyznachennia [Urban Public Space : Approaches to Definition]. *Magisterium. Kulturolohiia* [Magisterium. Culturology]. Vol. 59, p. 26-33 [in Ukrainian].

Vorotnyuk, V. (2016). Parki Akkermana (Belgoroda-Dnestrovskogo) [The Parks of the Akkerman (Bilhorod-Dnistrovskiy)]. URL : <https://akkerman.com.ua/parki-akkermana-belgoroda-dnestrovskogo-park-pobedy/> [in Russian].

Zhelkina, A. (2013). Learning to Use «Public Space» : Urban Space in Post-Soviet St. Petersburg. *The Open Urban Studies Journal*. Vol. 6, p. 57-64.

Zhulkevskya, O. & Hryshchenko, M. (2012). Suspilnyi prostir mista yak ob'ekt sotsiologichnoho vyvchennia ta empirychnyi referent sotsialnykh zmin [Public Space of City as an Object of Sociological Investigation and Empirical Referent of Social Changes]. *Sotsiologichni studii* [Sociological studies]. Vol. 1, p. 61-66 [in Ukrainian].

Zlobina, T. H. (2007). Radianskyi proekt orhanizatsii kulturnoho prostoru ta yoho rol v stvorenni «radianskoi» identychnosti (pryklad Lvova 50-x – 80-x rr. XX st.) [The Soviet Project of the Organization of Cultural Space and its Role in Creating a «Soviet» Identity (the Example of Lviv in the 50's and 80's of the Twentieth Century.)]. *Multyversum. Filosofskyi almanakh : Zb. nauk. pr.* [Multiversum. Philosophical almanac : collection of the scientific paper]. Vol. 60, p. 170-179 [in Ukrainian].

Ilin O. Transformation of Urban Public Space of Izmail Region of Ukrainian Soviet Socialist Republic during the postwar period (1944-1954).

The work examines the transformations that took place in the public space of cities and towns of the Izmail region of the Ukrainian SSR, taking into account their Sovietization and reconstruction in the postwar period. Socialist Republic, in view of their Sovietization and reconstruction in the postwar period. Plans outlined by the Soviet authorities are being revised for the restructuring and restructuring of municipal space and the reconstruction of public spaces, in particular, in the creation of administrative centers and central squares, avenues, boulevards, construction of administrative buildings, parks of culture and recreation, green areas, etc. It should be noted that such cities as Izmail, Reni, Kiliya, Belgorod-Dniester, already had the correct rectangular general architectural plan. Further development of all cities of the Izmail region was based on the historically established municipal structure. The practice of creating new public places such as clubs, libraries, reading houses, “red corners”, farm houses was revealed. The anti-religious policy of the Soviet government is described, according to which part of the temples and churches were either demolished or closed. Some of these religious buildings were reconstructed into clubs or sports halls. Recoding processes are considered for symbolic areas of cities and towns of the Izmail region as a component of a newer policy of forming mass identity. Particular attention was paid to the ideologization of public spaces, such as the installation of new monuments, the renaming of streets, the placement of columns, visual agitation, communist and Soviet symbols, etc. It is also noted that the reconstruction of municipal public areas was aimed at introducing the personality cult of Stalin, the communist ideology and memories of the Soviet-German war in the mass consciousness.

Key words: Public Space, sovietization, Izmail region, symbolic space, post-war period.